

XXVI. Kaupungin yleisten töiden hallitus.

Kaupungin yleisten töiden hallituksen vuodelta 1929 laatima kertomus oli seuraavansisältöinen:

Kaupungin yleisten töiden hallitukseen kuuluivat vuonna 1929 puheenjohtajana insinööri E. Moring, varapuheenjohtajana arkkitehti K. S. Kallio sekä jäseninä filosofianmaisteri G. K. Bergman, pankinjohtaja T. Grotenfelt, yli-insinööri O. Martikainen, sähkömonttööri O. W. Oksanen ja luottamusmies E. V. Riipinen. Rahatoimikamarin edustajana otti hallituksen kokouksiin osaa pankinjohtaja G. Estlander. Marraskuun 1 p:nä ryhtyi yli-insinööri Martikainen hoitamaan kaupungininsinöörinvirkkaa. Hallitus kokoontui 48 kertaa ja käsitteli 1,696 asiaa sekä lähetti 514 kirjettä. Sihteerinä toimi valtioneuvos G. A. Gröndahl, tammikuun 1 p:stä toukokuun 15 p:ään, minkä jälkeen tointa viransijaisena elokuun 1 p:ään hoiti kamreeri T. Sundqvist ja elokuun ajan kamreeri E. Vuorinen. Syyskuun 1 p:nä ryhtyi tointa hoitamaan varatuomari K. I. Nordberg.

Vuoden varrella teetetyistä suuremmista uudis- ja korjaustöistä tehdään selkoa rakennuskonttorin eri osastojen toimintaa koskevan selostuksen yhteydessä.

Hallituksen alaisena toimi rakennuskonttori ja sen tilivirasto.

Rakennuskonttori toimi kaupungininsinöörin johdolla ja jakautui se kansliaan sekä 7-osastoon, nämä osastot olivat: satama- ja rautatieosasto, katu- ja lokaviemäriosasto, huonerakennusosasto, asemakaavaosasto, geodeettinen osasto, puisto-osasto ja varasto-osasto. Konttorin tilejä hoiti sen tilivirasto. Lähetettyjen kirjeiden luku oli 162.

Työväki ja työpalkat. Allaoleva taulukko osoittaa työväen lukumäärän konttorin eri osastoilla kunkin kuukauden lopussa:

Kuukausi.	Satama- ja rautatieosasto.	Katu- ja lokaviemäriosasto.	Huonerakennusosasto.	Geodeettinen osasto.	Puisto-osasto.	Varasto-osasto.	Yhteensä.	Siitä hätäaputoissa.		
								Satama- ja rautatieosasto.	Katu- ja lokaviemäriosasto.	Yhteensä.
Tammikuu	295	1,130	270	—	58	60	1,813	—	131	131
Helmikuu	417	1,230	254	—	59	58	2,018	58	207	265
Maaliskuu	482	1,184	250	—	50	64	2,030	60	199	259
Huhtikuu	396	1,184	302	—	116	71	2,069	60	172	232
Toukokuu	401	1,379	362	—	309	70	2,521	—	—	—
Kesäkuu	432	1,341	473	7	308	60	2,621	—	—	—
Heinäkuu	398	1,324	565	9	286	62	2,644	—	—	—
Elokuu	426	1,371	513	7	228	68	2,613	—	—	—
Syyskuu	427	1,384	359	9	210	66	2,455	—	—	—
Lokakuu	532	1,645	331	7	149	70	2,734	36	225	261
Marraskuu	539	1,589	297	—	100	73	2,598	80	253	333
Joulukuu	701	1,932	262	—	73	71	3,039	230	514	744

Kaupunginvaltuuston joulukuun 14 p:nä 1927 tekemän päätöksen mukaisesti suoritettiin kertomusvuonna eri ammattityöläisille tuntipalkkaa alla olevan minimipalkka-asteikon mukaan. Ylimmät palkat rahatoimikamari vahvisti tammikuun 17 p:nä 1928 10% korkeammaksi kuin alimmat palkat. Helmikuun 10 p:stä korotettiin vakinaisissa töissä suoritettuja ylimpiä palkkoja valtuuston helmikuun 6 p:nä 1929 tekemän päätöksen mukaan taulukossa merkittyihin määriin:

A m m a t t i.	Tuntipalkka		
	vakinaisissa töissä, Smk.		hätäpu-töissä, Smk.
	Alin.	Ylin.	Alin.
Sukeltajat	18:—	22:—	—
Rakennustöissä olevat sepät ja kirvesmiehet	9: 75	11: 50	8: 30
Telinetöissä olevat kirvesmiehet	9:—	10: 50	7: 65
Koneenkäyttäjät (jyrä-, traktori- y. m. s.)	10:—	11: 50	8: 50
Viilaajat, sorvarit ja sepät	10:—	11: 50	8: 50
Tehdastöissä olevat peltisevät	10:—	11: 50	8: 50
Kattotöissä »	11:—	12: 50	9: 35
Lataajat	10: 50	12:—	—
Rakennus- ja porrastöissä olevat kivityöntekijät....	10: 50	12:—	—
Kivistöissä olevat apurit (rusnaajat)	8:—	9: 25	6: 80
Latomamuurin rakennustöissä olevat kivityöntekijät	9:—	10: 50	7: 65
Kadunlaskijat	10:—	11: 50	8: 50
Putkenlaskijat (viemäriputkien)	9:—	10: 50	7: 65
Sementtityöntekijät, vanhemmat	9: 75	11: 50	8: 30
» nuoremmat	9:—	10: 50	7: 65
Iskostyöntekijät	8:—	9: 25	6: 80
Apurit	7:—	8:—	5: 95
Naiset raskaassa työssä	7:—	8:—	5: 95
» muussa työssä	6:—	7:—	5: 10
» lattianpesussa y. m. puhdistustyössä	5:—	6:—	4: 25
Mittausapulaiset, ammattitaitoiset	9:—	10: 50	7: 65
» tilapäiset	7: 50	8: 50	6: 40
Puutarhurit, ammattitaitoiset	8:—	9: 25	6: 80
Puistotyöntekijät, miespuoliset	7:—	8:—	5: 95
» naispuoliset	6:—	7:—	5: 10
Yövahdit	7:—	8:—	5: 95
Kuorma-ajurit, kaksipyöräisin ajoneuvoin	15:—	16: 50	12: 75
» nelipyöräisin ajoneuvoin	15:—	17: 50	12: 75
Muurarit	12:—	13: 20	10: 20
Rappaaajat	12:—	13: 20	10: 20
Uunintekijät	13:—	14: 30	11: 05
Väliseinätyöntekijät (kipsi- ja riksilevy).....	11:—	12: 10	9: 35
Maalarit	12:—	13: 75	10: 20
Asfalttityöntekijät, valurit	9:—	10: 50	7: 65
» keittäjät ja hiertäjät	8: 25	9: 50	7: 05
» kantajat	7: 25	8: 50	6: 20
Huopakaton tekijät	9:—	10: 50	7: 65
Satamasähkönosturien käyttäjät	9:—	10: 50	7: 65
Sähkönosturien vintturien käyttäjät	8:—	9: 25	6: 80

Kesälomaa myönnettiin kertomusvuonna 1,914 työläiselle yhteensä 15,951 päivää, kuten seuraavasta yhdistelmästä näkyy:

O s a s t o.	Työläisiä, jotka ovat nauttineet kesälomaa:				Kesälomaa nauttineita työläisiä yhteensä.	Kesälomapäiviä yhteensä.
	4 päivää.	7 päivää.	2 viik.	3 viik.		
Satama- ja rautatieosasto ..	61	22	148	75	306	3,524
Katu- ja lokaviemäriosasto..	478	344	301	60	1,183	9,012
Huonerakennusosasto	87	40	66	21	214	1,798
Geodeettinen osasto.....	1	—	—	—	1	4
Puisto-osasto	102	23	19	6	150	905
Varasto-osasto	7	14	20	19	60	708
Yhteensä	736	443	554	181	1,914	15,951

Tapaturman kautta vahingoittui 235 työläistä, joille siitä syystä maksettiin avustusta, jotapaitsi 39 vanhempaa vahingonkorvausasiaa järjestettiin. Avustusta ja sairaanhoitokorvausta maksettiin yhteensä 195,673: 35 markkaa. Invaliidiksi joutuneelle 19 työläiselle maksettiin elinkorkorahastoon yhteensä 189,370: 55 markkaa. Sen johdosta, että 8 invalidin elinkorkoa alennettiin, voitiin elinkorkorahastoa vähentää 75,601: 11 markalla. Tapaturmista aiheutuneet kustannukset nousivat vuoden varrella yhteensä 309,442: 79 markkaan. Työläiset olivat vakuutetut Keskinäisessä vakuutuslaitos Sammossa.

Satama- ja rautatieosastolla toimi vuoden aikana osastopäällikkö ja avustava osastopäällikkö, 5 avustavaa insinööriä, 1 vaakitsija ja 2 pirttäjä. Vuoden kuluessa erosi 2 avustavaa insinööriä ja palvelukseen otettiin 5 insinööriä ja 1 ylimääräinen vaakitsija. 3 konttoriapulaista suoritti kirjanpidon ja rekisteröimistyön. Sitäpaitsi oli vuoden kuluessa kaksi vahtimestarin apulaista osaston palveluksessa. Henkilökunnan palkat olivat yhteensä 750,500 markkaa, kun taas konttorikustannukset, lämpö, valaistus, siivous, tarveaineet ja teknillinen kirjallisuus nousivat 48,529: 60 markkaan. Tähän sisältyy myös vuokra uudesta Helsingin makasiiniosakeyhtiön talossa n:o 22 Kanavakadun varrella vuokratusta huoneistosta, jonka osasto sai haltuunsa marraskuun 1 p:nä. Huoneisto, johon kuuluu 11 huonetta ja jonka pinta-ala on 580 m², sijaitsee edullisesti lähellä satamaa ja tyydyttää hyvin nykyisen tilantarpeen.

Suoranaisesta työnjohdosta osaston työpaikoilla huolehti vuoden alussa 14 rakennusmestaria, 6 apulaistyönjohtajaa, 1 nosturin esimies ja 1 varastokirjuri.

Vakinaisissa töissä toimiva työvoima vaihteli joka kuukauden lopulla laskettuna 295:sta—701:een mieheen¹⁾. Hätäaputoita teetettiin helmi—huhtikuun sekä loka—jouluukuun aikana, ja oli työvoima suurin joulukuussa, eli 230 miestä.

Hallitukselle esitettiin 349 asiaa, joista 77 koski työsuorituksia, 27 vuorahakemuksia ja 245 hallinnollisia tai henkilö- ja palkkakysymyksiä. Näistä mainittakoon kysymykset aallonmurtajan rakentamisesta Särkän ja Harakan väliseen salmeen, raidelaitteiden parantamisesta Katajanokan tavaratöimiston kohdalla, puhtaanapitolaitoksen kuormauspaikkojen uudestijärjestelystä, uusista tullirakennuksista satamissa, lentokentän perustamisesta Viikin alueelle, satamien tuloväylien valaistuksen parantamisesta, Hietalahden laivatelakan alueen laajentamisesta sekä selvitys hiekan esiintymisestä kaupungin vesialueella. Lisäksi käsiteltiin kysymystä Sörnäisten öljyvarasto-

¹⁾ Ks. tätä kert. s. 124.

alueiden vuokra-ajan pidentämisestä ja varastoalueiden osottamisesta uusille öljyliikkeille sekä laivaveistämöalueen vuokra-ajan pidentämisestä. Ostoista mainittakoon rautaproomu, moottorihinaaja, yhdistetty kaivinkone ja nosturi sekä soran ja sepelin kuormauskone. Useita lausuntoja annettiin rahatoimikamarille ja satamahallitukselle. Sitäpaitsi laadittiin perusteellinen ehdotus Eteläsatamaan rakennettavaa voimaa ja juuston sekä puunjalostustuotteiden varstorakennusta varten. Herttoniemen käytäntöön ottamista tarkoittavia valmistelevia töitä jatkettiin ja käsittivät ne tutkimuksia sekä ehdotuksen laatimisen. Seuraavat työt suoritettiin:

Laiturikorjauksiin kuului, paitsi tavanmukaista kunnossapitoa, Makaasiinilaiturin paaluvarin korjaus sekä Laiva- ja Linnalaiturin suojaparrun uusiminen. Katuja sepelöitiin tai päällystettiin asfaltilla Lapinniemiellä ja Jätkäsaarella. Eteläsatamassa suoritettiin laajoja uudestikiveyksiä.

Katajanokan viemärijohdot puhdistettiin ja rakennettiin osittain uudestaan, minkä ohessa Lapinniemelle rakennettiin uusia syöksykaivoja.

Sörnäisten ja Kulosaaren välisen sillan kunnossapitoon kuului siltojen kunnossapitoon varattu määräraha miltei kokonaisuudessaan. Sörnäisten sataman laivankiinnityspatsaat uusittiin.

Eteläsatamassa sijaitsevan nosturin kunnossapito maksoi 6,000 markkaa ja Rahapajanrannan nosturien kunnossapito 42,872: 60 markkaa.

Osasto piti kunnossa 35 purkaussiltaa, 22 höyrypursiltaa ja 14 erityistä tarkoitusta varten varattua siltaa.

Satamaradan ja sivuraiteiden sekä Sörnäisten rantatien raiteen kiveykseen ja vaihdesiltojen y.m. kunnossapitoon käytettiin 47,000 markkaa, kun taas 370,220: 50 markkaa kuului Hieta- ja Jätkäsaaren, Ruoholahden, korttelin n:o 178 ja Pasilan sekä Sörnäisten niemen raiteiden korjauksiin, joista kaupunki yksinään piti huolen. Pääskylänkadun raiteeseen ja teurastamon raiteen kaarteeseen Sörnäisten satama-aseman pohjoispuolella pantiin 30 kg kiskot keerteiden kiskojen tilalle, jonka yhteydessä ratapölkkyjä uusittiin.

Soutu- ja moottoriveneiden kiinnityspaikkojen lukumäärä lisääntyi vuoden aikana 62:lla Salmisaarensalmessa, 20:lla Laivastokadun rannassa ja 13:lla Siltavuoren rannassa, mutta väheni 149:llä, kun Jätkäsaaren pohjoisrannalla ja Munkkisaaren salmessa olleet sillat purettiin ja oli vuoden lopussa 2,017, jakaantuneena 23 siltaan ja laituriin.

Siltoja rannalta jälle rakennettiin 8 paikkaan. Kustannukset niistä nousivat 94,793: 20 markkaan.

Ruoppausta toimitettiin ainoastaan kaupungin suurella ruoppaajalla sekä höyrynostokauhoilla. Ruoppaustyö oli käynnissä tammikuun 1—25 p:n ja toukokuun 13—joulukuun 31 p:n välisenä aikana. Kesä- ja heinäkuun aikana ruopattiin kahdessa vuorossa. Ruopatuksi tulivat viemärien suut Ruoholahden ja Hietalahden rannassa, Merisatamassa ja Sörnäisten rantatien varrella. Sitäpaitsi toimitettiin ruoppauksia Merisataman laiturisoltojen, Laivaveistämön, Siltavuorenrannan sekä Eteläsataman pohjoisen laiturin luona. Vilhovuorenkadun lauttalaiturille Sörnäisten rantatien varrella ruopattiin väylä. Nostokauhalla ruopattiin Siltavuorenrannan jauholaiturin, Pohjoissataman halkolaiturin ja Saukonrannan pohjoisreimarin luona. Ruoppauksia toimitettiin laivalaiturin jatketta varten sekä ruopattiin Saukon- ja Rahapajanrannan jatkeita varten täytetyistä penkereistä valunutta hiekkaa; kustannukset suoritettiin Länsi- ja Katajanokan satamia varten myönnettyistä määrärahoista. Huonerakennusosaston laskuun toimitettiin ruoppauksia Mustikkamaan uuden uimalaitoksen luona. Kaikkiaan ruopattiin 111,000 m³

218 päivässä, joiden aikana työtä tehtiin 267 vuorossa, ja oli ruoppausmäärä keskimäärin 420 m³ työvuoroa kohti. Kustannukset ruoppaustyöstä polttoaineet, öljyt ja työnjohto mukaanluettuina olivat 2: 88 markkaa m³:ltä sekä ruoppauskoneen varustus ja kunnossapito mukaanluettuna 4: 43 markkaa m³:ltä. Kuljetuksesta olivat kustannukset 2: 10 markkaa m³:ltä, johon tulee lisäksi 80 penniä m³:ltä hinaajien ja 1: 20 markkaa m³:ltä proomujen kunnossapidosta. Ruoppa kuljetettiin Suomenlinnan taakse.

Syvennyksmittauksia ja pohjatutkimuksia tehtiin valmistavina töinä Sörnäisten niemen ja Kulosaaren välille rakennettavaa siltaa, Herttoniemen kanavaa ja öljysatamaa ja Laivaveistämön alueelle suunniteltua ventilaattoria ja makasiinia varten sekä Pihlajasaarten luona olevien hiekkakerrosten määrittämiseksi ja vuoden 1930 menoarvioehdotukseen otettavien uudistöiden valmisteluja varten.

Työkoneiden korjauksia suoritettiin menoarvion perusteluihin sisältyvää ohjelmaa noudattaen.

Neptuninkadun puinen laituriruoholahdessa rakennettiin kokonaan uudestaan ja levitettiin lyömällä paalurivi vanhojen puuarkkujen eteen. Täten kävi mahdolliseksi lisätä vedensyvyys 6 metriin. Laituria käytetään varahililaiturina.

Makasiinilaiturin luona Eteläsatamassa uusittiin täydellisesti Laivaveistämön puulaituri ja vahvistettiin kansi autoliikennettä kestäväksi.

Pohjoissataman halkolaituri uusittiin osittain, ja käsitti työ eteläisen kanavan ja sen pohjoispuolella olevan kaakkaisen laiturin sekä eteläisen laiturin ja siihen liittyvän läntisen laiturinosan. Sitäpaitsi uusittiin yhdyssillan pohjoinen laituriruoholahdella ollut vedenvaihtumiskanava, joka vuosien kuluessa oli umpeutunut.

Siltavuorenrannan jauhosilta rakennettiin kokonaan uudestaan ja vahvistettiin autoliikennettä kestäväksi. Yhdyssilta levitettiin sillan päälle levyiseksi.

Kulosaaren silta uusittiin Sörnäisten niemen ja Kuosaaren väliseltä osaltaan myöhään syksyllä. Tällöin uusittiin siltakansi kokonaisuudessaan sekä noin 80 % kannattajista ja jäykisteistä lahomisen takia sekä korvattiin joukko vahingoittuneita paaluja uusilla. Työ tehtiin kahdessa vuorossa. Ensin uusittiin sillan eteläinen puoli, jolla raitiotieraide on. Raitiotie- ja omnibusosakeyhtiö vaihtoi entiset rautatiekiskot uusiin 18 sm korkuisiin raitiotiekiskoihin.

Uudisrakennustyöt Länsisatamassa keskittyivät tänäkin vuonna Saukon hiilisatamaan. Jotta saataisiin Saukonlaiturin jatketta varten korttelin n:o 757 edustalla vuonna 1928 täytetty hiekkapenger painumaan kiinteään pohjaan toimitettiin useita räjähdyksiä. Tarkoitettua tulosta ei kuitenkaan saavutettu kauttaaltaan, minkä vuoksi laiturin suunniteltua jatkamista 139 metrillä ei voitu suorittaa vuoden aikana. Sitävastoin pumputtiin heinäkuussa n. 11,600 m³ hiekkaa kortteliin n:o 757. Helsingin makasiinosakeyhtiön laskuun vahvistettiin ja tarkistettiin rantakorttelien yli käyvien siltanosturien raiteet ja rakennettiin raiteet kortteleita n:ot 752, 755 ja 758 varten. Kaapelikanavia tehtiin vahvavirtajohtoja varten yhtiön muuntoasemalle korttelissa n:o 754 ja nosturien syöttöjohtoja varten. Viemäriä ja vesijohtoa varten tehtiin kanava yhtiön uudelle hallintorakennukselle hiilisatamassa. Puhelinjohdon laskemiseksi Saukonkatuun Neptuninkadun länsipuolella tehtiin tarpeelliset kaivuutyöt. Katuvalaistuslaitteet rautapylväineen ja maakaapeleineen järjestettiin satamarakennuksen kustannuksella koko hiilisatamaan, kun taas väliaikaisia valaistuslaitteita asetettiin Mittaajankadulle, puh-

taanapitolaitokselle jätteiden rautatievaunuun kuormaamista varten kuntoon-saetetun korttelin n:o 263 kohdalle. Tälle korttelille ulotettiin rautatieraide Mittaajankatua myöten, jota työtä varten oli myönnetty erikoismääräraha, kun taasen yhtä sivuraidetta ja kortteliin n:o 263 rakennettuja raiteita varten oli varattava määräraha vuoden 1930 talousarvioon. Makasiiniosakeyhtiön laskuun rakennettiin jaalalaiturille sementinpurkauskosturin raide. Jätkäsaaren ja Hietasaaren välisen eteläisen rannan täyttämisen jatkui ja voitiin täytetyltä alueelta väliaikaisesti luovuttaa tontti hiilivarastoksi. Samoin voitiin korttelit n:ot 264 ja 758 antaa vuokralle. Hätäaputyönä tasoitettiin Mittaajankadun eteläpuolella oleva osa Poikkikatua I sekä osa korttelista n:o 263, minkä lisäksi Tarmonkadun ja korttelin n:o 265 paikalta poistettiin maakerros. Maankaivuu toimitettiin uudella kaivuukoneella.

Lapinlahdenkadun eteläpuolella olevat Länsisataman tuloraiteet järjestettiin kokonaan uudelleen. Jätkäsaaren ja Lapinniemenraiteiden risteys poistettiin ja Ruoholahdentorin raiteet nostettiin. Lapinniemen rata järjestettiin uudestaan ja varustettiin metsähallituksen halkotarhaan ulottuvalla sivuraiteella. Ruoholahdenrannan raiteita ei voitu siirtää Kalevankadun kohdalla, koska Lönnrotinkadun sillan perustusten rakentaminen olisi siitä vaikeutunut. Leuto syksy oli eduksi töiden suorittamiselle.

Lapinniemessä rakennettiin raiteita ja toimitettiin katu- ja varastoaluejärjestelyjä tuloraiteen uudestijärjestämisen yhteydessä. Tällöin rakennettiin Itämerenkatu Kalmistokadulle saakka ja poikkikatut korotettiin. Itämerenkadun sivuraide Salmikadun itäpuolella oli naulattu jo syksyllä 1928 lähitonttien vuokraajien pyynnöstä. Vesijohtolaitoksen laskuun tehtiin kanavatyöt Itämerenkadun vesijohtoa varten vanhan varastoalueen halki. Kellosaaren lentosatamaan johdettiin vesijohto Itämerenkadulta ja sähkövoimajohto Lauttasaarenkadun muuntajalta. Myös valojohdokaapeli asetettiin. Kellosaaren kallion jälellä ollut osa louhittiin ja täyttämistöitä jatkettiin.

Katajanokan uudisrakennustöiden tarkoituksena oli Rahapajanrannan jatkaminen 200 metrillä. Töihin ryhdyttiin vuoden alussa suurin työvoimin ja kuului töihin pohjan ruoppaus kiinteään pohjaan saakka 51 metriä pitkää arkkulaituria varten, kolmen laiturikun teko, joiden pituudet ovat 15, 18 ja 18 m, sekä kahden päätearkun teko. Ensiksimmäintujen kolmen arkun etuosat täytettiin kokonaan betonilla. Takaosastoihin laskettiin pohjaan muutama metrin vahvuudelta betonia ja täytettiin nämä osastot sitten pumpulla hiekalla. Samoin täytettiin hiekalla päätearkut. Vanhan laiturin ja keväällä laskettujen arkkujen väliin tehtiin hiekkapenger, joka painumisen tehostamiseksi tehtiin ulottuvaksi 4 metriä yli veden pinnan, jonka jälkeen myös penkereen ja rannan välinen alue täytettiin hiekalla. Kaikkiaan tuotiin täytteisiin 309,004 m³ hiekkaa, josta määrästä 7,568 m³ oli nostettu Saukonrannan edustalta ja loput meren pohjasta Pihlajasaaren ja Melkön tienoilta. 8,240 m³ hiekkaa nostettiin uudestaan laituripaikan edustalta ja pumputtiin painopenkereen ja rannan väliin. Penkereen täyttämiseen menneet suuret hiekkamäärät ylittävät enemmän kuin 50 %:lla ne määrät, jotka oli arvioitu Saukonrannalla toimitetusta samanlaisesta täyttämisestä saatujen kokemusten perusteella. Syy tähän on etsittävä siitä, että pohjakerrokset olivat Katajanokalla pehmeämmät ja väistyivät helpommin hiekkatäytteen tieltä kuin Saukonrannalla sekä siitä, että pohjakallio oli varsin kalteva, joista syistä hiekka painui syvemmälle ja valui edemmäksi kuin oli arvioitu. Aiheutuneiden liisäkustannusten peittämiseksi tarpeelliset määrärahat merkittiin vuoden 1930 talousarvioon.

Teitä palokuntaa varten järjestettiin Sörnäisten satama-alueelle vesi-johtolaitoksen laskuun tehtyjen kanavateiden yhteydessä.

Teiden ja varastopaikkojen tasoituksia ei voitu tehdä Taivallahdessa, kun alueella oli suuria tiilivarastoja ja täytemaan saanti loppui keväällä.

Uutta pistolaituria Sörnäisissä jatkettiin talven aikana 21 metrillä.

Purkaussiltaa Laivastokadun kohdalle Katajanokalla ei voitu rakentaa talven aikana, kun sopivimmalla sillan paikalla oli kaksi valtiolle kuuluvaa uponnutta proomua. Kun silta rakennustoiminnan lomaannuttua olisi ollut tarpeeton, sai määräraha palautua kaupunginkassaan.

Kaksi aijottua hiekanpurkaussiltaa Siltavuorenrannalla jäi myöskin rakentamatta, kun rannan täyttäminen ei ollut edistynyt niin pitkälle kuin oli edellytetty. Määräraha palautui kaupunginkassaan.

Mustikkamaan liikennettä varten rakennettiin höyrypursisilta Sörnäisten rantatien varrelle Vilhovuorenkadun eteläpuolelle. Samoin rakennettiin höyrypursisilta Mustikkamaan länsirannalle. Saaren pohjoisrannalla olevaa moottori-venelaituria käytettiin ahkerasti. Etelärannalle rakennettiin moottorivene-silta sekä entisen veistämöalueen länsipuolelle soutuvenesilta.

Humallahden purkaussiltaa jatkettiin n. 20 metrillä.

Salmisaarensalmen venesiltaa jatkettiin luoteiseen suuntaan Salmisaaren pohjoiseen niemeen asti. Suojaksi luodetuulia vastaan rakennettiin Salmisaaren ja Pikku Pässin välille poikkisilta, johon jätettiin tarpeelliset kulka-ukot. Venepaikkojen lukumäärä lisääntyi 212:een.

Sörnäisten rantatien varrelle järjestettiin kiinnityspaikkoja 140 veneelle, minkä ohessa joitakin Siltavuorenrannan kiinnityspaikkoja oli rannan täyt-tämisen takia siirrettävä.

Kulosaaren ja Naurissaaren välisen sillan itäisen maatuen takana olevan alueen katurakennusosasto täytti Kulosaaren kartanon alueella suoritettujen tietöiden yhteydessä.

Täyttämistä toimitettiin Siltavuorenrannassa ja Kaisaniemenlahden etelä-rannassa; täytteet varustettiin rantaverhouksella.

Rakennustyömailta tuotua täytettä otettiin Jätkäsaarelle, Munkkisaarelle, Katajanokalle, Hakaniemeen, Sörnäisten rantatien ja Kulosaareen johtavan tien varrelle sekä Kyläsaarelle. Rakennustoiminnan lomaantumisen takia väheni täytteen kuljetus kesän aikana.

Kaikki talousarvion edellyttämät työkoneet hankittiin. Sen johdosta, että ostettu ruoppausproomu oli vain 100 m³ vetoinen lasketun 125—150 m³ sijasta, syntyi säästöä, joka teki mahdolliseksi varustaa yksi ruoppausproomu pohjaluukuilla. Jäännös siirtyi vuodelle 1930.

Katajanokan uuden tavara-aseman raiteiston järjestely suoritettiin lop-puun, minkä ohessa Rahapajanrannan puoleista siltaa levitettiin. Työ oli pantu alulle vuonna 1928.

Merisataman virutushuoneet poistettiin syksyn aikana.

Hätäaputoinä suoritettiin tammi—toukokuun aikana louhimista Salmi-saarella Lauttasaarenkadun kohdalla sekä Jätkäsaaren korttelin n:o 263 ja Poikkikadun I tasoitustöitä. Kustannukset näistä olivat 361,478: 06 ja 111,966: 45 markkaa. Loka- ja joulukuussa jatkettiin ensinmainittua työtä sekä poistettiin liikamaata Länsisataman korttelista n:o 265, levitettiin Lauttasaarenkatu Lapinniemiä täyteen leveyteen ja valmisteltiin Jätkäsaaren korttelien n:ot 255 ja 258 louhimiseen ryhtymistä. Näiden töiden kustannukset olivat 321,388: 75, 102,324: 75, 30,937: 30 ja 9,088: 10 markkaa. Kustan-nukset hätäaputoistä olivat kaikkiaan 937,183: 41 markkaa.

Puhtaanapitolaitosta varten pantiin kuntoon Länsisataman kortteli n:o 263 Ruoholahdessa olleen jätteiden kuormaustaipaikan sijasta. Tontille vedettiin kaksi rautatieraidetta, kivetttiin kaksi ajotietä ja raiteiden väli pienillä nupukivillä sekä ulotettiin sinne vesi- ja viemärijohto. Kustannukset olivat 469,516: 20 markkaa. Määräraha näitä töitä ja alueen aitaamista varten oli otettava vuoden 1930 menoarvioon.

Rautatieyhteyden saamiseksi kortteliin n:o 263 naulattiin Mittaajan- katuun raide korttelin n:o 264 kohdalle. 150,000 markkaan nousevia kustannuksia varten myönnettiin erikoinen määräraha.

Töiden järjestämiseksi työttömille ryhdyttiin marraskuussa louhimaan Hernesaarta, jota työtä varten oli varattu määräraha vuoden 1930 menoarviossa. Kustannukset olivat 130,529: 15 markkaa.

6 valaistuspylvään pystyttämiseksi Sörnäisten väylän varrella myönsi rahoituskamari 13,000 markkaa, Pylväitä ei voitu pystyttää vuoden aikana, mutta tarpeita hankittiin ja työtä valmisteltiin.

Erinäiset satamaosaston uudessa huoneistossa suoritettut muutostyöt maksoivat 23,216: 40 markkaa.

Kulosaaren ja Naurissaaren välisen sillan uusiminen, jota varten tullaan ottamaan määräraha vuoden 1930 menoarvioon, pantiin alulle. Kustannukset olivat 67,882 :35 markkaa.

Lapinniemen tasoitustyöt suoritettiin loppuun 78,015: 75 markan kustannuksin.

Herttoniemen satamasuunnitelman yhteydessä oleviin mittauksiin ja pohjatutkimuksiin käytettiin 26,978: 92 markkaa.

Merisatamassa Kaivopuiston puolella olevan purkaussillan uusiminen suoritettiin loppuun, maksaen 14,123: 50 markkaa.

Lönnotinkadun jatkamiseksi Länsisatamaan varattua 60,000 markan määrärahaa ei käytetty.

Etelärannan tullitarkastusrakennuksen edustan kiveäminen pienillä nupukivillä suoritettiin loppuun, maksaen 26,801: 25 markkaa.

Sörnäisten sataman uuden pistolaiturin kannen uusiminen suoritettiin loppuun laiturin jatkamisen yhteydessä. Kustannukset olivat 48,244: 40 markkaa.

Toisten virastojen ja yksityisten laskuun suoritettut työt nousivat kaikkiaan 1,681,344: 20 markkaan, josta rakennuskonttorin muiden osastojen osalle tulee 234,980 markkaa, muiden kaupungin laitosten ja puolikunnallisten yhtiöiden osalle 1,397,095: 30 markkaa sekä yksityisten osalle 49,268: 90 markkaa.

Katu- ja lokaviemäriosastoon kuului työpäällikkö, apulaistyöpäällikkö, 7 insinööriä, 3 vaakitsijaa, 4 piirtäjää ja 5 konttoriapulaista.

Suoranaisesta työnjohdosta osaston työpaikoilla huolehti 46 rakennusmestaria.

Työvoima ¹⁾ vakinaisissa töissä oli suurin loka- ja joulukuussa, jolloin se nousi 1,645 ja 1,932:een mieheen ja pienin tammikuussa eli 1,130 miestä. Häätäputoita teetettiin tammi—huhtikuussa ja loka—joulukuussa, ja oli työvoima suurin joulukuussa, eli 514 miestä.

Kaupungin katuosuuksien ja yleisten paikkojen korjaukseen käytettiin 1,499,448: 10 markkaa jakautuen seuraavasti: kiveyksiin 422,740: 45 markkaa, sepelöimiseen 640,670: 70 markkaa, katukäytäviin 180,948: 40 markkaa,

¹⁾ Ks. tätä kert. s. 124*.

painuneitten katujen tasoitukseen ja täyttöön 100,734: 25 markkaa, katukilpien kunnossapitoon 20,031: 30 markkaa sekä työnjohtoon ja sekalaisiin menoihin 134,323 markkaa.

Menosääntöön otetut katujen ja yleisten paikkojen uudistykset suoritettiin kaikki loppuun vuoden kuluessa paitsi allamainittuja, jotka tehtiin vaan osittain: Helsinginkadun nupukivipäällystyks ja uudelleen sepelöiminen, Linnankoskenkadun tasoittaminen, Nordenskiöldinkadun aukean tasoittaminen Turuntien kohdalla, Tavaststjernankadun, Sutelantien, Espoonkadun, Väinämöisenkadun, Mechelininkadun, Agricolankadun ja Aleksis Kivenkadun tasoittaminen, Pellervontien leventäminen ja sepelöiminen, Mäkelänkadun tasoittaminen Hämeentien ja Päijänteentien välillä sekä Somerontien pidentäminen Hämeentielle saakka.

Vuoden aikana suoritetuista kiveämisistä mainittakoon m. m. Senaaintorin itäisen puoliskon kiveäminen, Vallilan katujen ja käytävien lopulliseen kuntoon saattaminen sekä Käpylän ja Toukolan teiden sepelöiminen ja asfaltilla päällystäminen. Mukulakivikatujen asfaltilla päällystämistä suoritettiin muutamissa paikoissa. Sturenkadun silta ja siltapenger valmistuivat vuoden aikana, minkä lisäksi uusia liikennekorokkeita asetettiin.

Viemäreitten ja laskuojien kunnossapito on tullut maksamaan 696,708: 20 markkaa jakautuen seuraavasti: viemärijohtot 251,390: 60 markkaa, sadevesikaivot 311,638: 55 markkaa, ojat 27,385: 90 markkaa sekä työnjohto ja sekalaiset menot 106,293: 15 markkaa. Viemäriverkoston välttämättömiä täydennystöitä suoritettiin useissa eri paikoissa, joiden töiden kustannukset tekivät yhteensä 299,985: 20 markkaa ja viemärien huuhteluveden kulutus nousi 13,716: 65 markkaan.

Savilan ja Alppilan puhdistusasemien käyttö- ja hoitokustannukset nousivat 215,025: 25 markkaan ja Nikkilän sairaalan puhdistuslaitoksen 17,013: 65 markkaan. Voimankäyttö Savilassa nousi 25,624 kilowattituntiin. Alppilan puhdistuslaitoksen puhdistusteho oli kaupungin terveydellisten tutkimusten laboratorion antamien tarkastusilmoitusten mukaan yleensä tyydyttävä. Muutamissa ilmoituksissa esiintyy kuitenkin tuloksia, joiden epäilemättä täytyy johtua joko tutkimusmenetelmien tai näytteen oton puutteellisuudesta. Katu- ja lokaviemäriosasto huomauttikin tästä laboratoriolle sekä esitti toivomuksen, että kaupungin kemisti saisi tehdä opintomatkan Saksan ja Englannin nykyaikaisiin puhdistuslaitoksiin tutustumaan siellä käytettäviin tutkimus- ja näytteenottomenetelmiin sekä puhdistuslaitosten laboratorioihin. Siten saavutettujen kokemusten nojalla olisi puhdistuslaitosten kemiallinen ja biologinen tarkastus saatettava nykyaikaiselle pohjalle. Ainakin niin pian kun rakennetaan aktiivisella lietenmenetelmällä toimiva puhdistuslaitos käytällinen välttämättömäksi. Kaupungin kemisti asettui myös ehdotukseen nähden hyvin ymmärtäväiselle kannalle ja lupasi tehdä voitavansa asian perille ajamiseksi.

Savilan puhdistusasema toimi suuren osan vuotta ainoastaan osittain laajakantoisten uunistustöiden takia, joita suoritettiin biologisessa suodattimessa. Suodattimen permanto uusittiin ja koko suodatinmassa pestiin. Myös Savilan puhdistuslaitosta koskevat ilmoitukset siltä ajalta, minkä se oli toiminnassa, osoittivat ylipäänsä hyvää puhdistustehoa. Tämä oli kuitenkin ainoastaan näennäistä, koska laitos, ollen liian pieni, voi puhdistaa vain osan likavesimäärästä, samalla kun suuri osa tästä puhdistamattomana menee ohi laitoksen. Ilmoitukset näyttävät näinollen puhdistustehon vain osalle likavettä. Olisi sentähden välttämättömää uusia Savilan puhdistuslaitos niin pian kuin mahdol-

lista. Tarkan laajennussuunnitelman laatimista vaikeutti kuitenkin se että ympäröivän alueen käyttö on vielä epävarmaa, minkä vuoksi katu- ja lokaviemäriosasto ei toistaiseksi ole voinut saada tietoa sen alueen paikasta eikä muodosta, mikä saadaan käyttää laitoksen laajentamiseen.

Erilaatuisten viemäriputkien kestävyuden selville saamiseksi suoritettiin järjestelmällisiä eri-ikäisten viemärijohtojen esiinkaivauksia ja tutkimuksia. Näiden tutkimusten tuloksena kävi selville, että betoniputkien kestävyys on hyvin lyhytaikainen, kun sitävastoin osoittautui, että lasistetut saviputket, joita käytettiin kaupungin vanhimpiin johtoihin, yhä edelleen ovat ensiluokkaisessa kunnossa. Katu- ja lokaviemäriosasto rupesi sentähden käyttämään lasistettuja saviputkia kaikkiin pienempiin johtoihin. Suuremmat johdot, joihin saviputkia ei ole saatavissa, tehdään edelleen betonista, mutta kestävyuden lisäämiseksi ne tehdään vankempaa rakennetta. Sitäpaitsi käytetään paksua betoniseosta ja putket sivellään sisä- ja ulkopuolelta suojaeristyksellä.

Paitsi näitä tutkimuksia suoritettiin tutkimustöihin varatulla määrärahalta osa pliktauksia ja vaakituksia suunniteltuja kokoojajohtoja sekä puhdistuslaitosta varten Taivallahden rannalla. Edelleen kustannettiin määrärahalta Merentutkimuslaitoksen kaupunkia ympäröiviä vesiä koskevat tutkimukset, yli-insinööri Blunkin lausunto koskeva viemäriveden puhdistamista sekä insinööri R. Granqvistin opintomatka. Sitäpaitsi jatkettiin edellisenä vuonna aloitettuja päivittäisiä eri syvyyksillä toimitettavia lämpötilan mittauksia Alppilan puhdistuslaitokseen kuuluvien emscherkaivojen saostuskouruissa ja lietekaivoissa. Näillä tutkimuksilla, joita tehtiin yli vuoden ajan, on suuri merkitys kaupungin tulevia puhdistuslaitoksia mitoitettaessa.

Muista vuoden kuluessa suoritetuista tutkimuksista voidaan mainita pliktaukset ja vaakitukset Suomenlinnan suunniteltuja viemärijohtoja varten, tutkimukset Savilan puhdistuslaitoksen laajentamista varten ja sopivinta sorkkammiokokoa koskevat tutkimukset Alppilan puhdistuslaitoksella. Siinä määrin kuin aikaa riitti, oli myös kaupungin vanhan viemäriverkoston uudelleen mitoittamistyö käynnissä ja siinä yhteydessä tarvittavia tutkimuksia suoritettiin.

Menoarvioon otetut viemärien ja laskuojien uudistytöt suoritettiin vuoden kuluessa loppuun paitsi Linnankoskenkadun, Väinämöisenkadun, Mechelininkadun sekä Sofianlehdonkadun lastenkodin ja Käpylän välillä olevat johdot.

Suuremmista vuoden aikana suoritetuista viemäriverkoston uudelleen rakentamis- ja täydennystöistä mainittakoon Sallinkadun viemäriin uudelleen rakentaminen, Kaisaniemenkadun viemäriin rakentaminen, Näkinkujan viemäriinsuun pidentäminen sekä Toukolan nahkatehtaan luona olevan viemäriin uudelleen rakentaminen ja pidentäminen.

Viertoteitä sepelöitiin uudelleen, yhteensä 46,350 m², mikä työ maksoi 499,290:70 markkaa, sekä teitä 77,430 m², josta aiheutuvat kustannukset nousivat 999,930:17 markkaan.

Viertoteiden ja teiden sepelöimiseen käytettiin yhä enemmän asfaltti-emulsioita ajoradan vahvistamiseksi ja pölyämisen estämiseksi. Tämä menetelytapa osoittautui kutakuinkin tarkoituksenmukaiseksi. Kustannukset teiden ja viertoteiden asfalttipäällystyksistä nousivat 497,622:20 markkaan.

Uudistosta viertoteillä voidaan mainita: Turuntien kiveäminen Norden-skiöldinkadulta Stenbäckinkadulle ja sen levittäminen Stenbäckinkadulta Munkkiniemenkadulle sekä Hämeentien levittäminen ja tasoittaminen tontin n:o 96 kohdalla sekä sen levittäminen 13 m leveäksi Arabian ja Vantaan sillan välillä.

Urheilu- ja leikkikenttien korjaus- ja kunnossapitotyöt suoritettiin menoarvioon otettujen määrärahojen mukaisesti. Myöskin menoarvioon otetut uudistustyöt, Käpylän urheilukentän tasoittamista lukuunottamatta, tulivat tehdyiksi vuoden kuluessa. Siten suoritettiin Keuruun- ja Suvannonteiden viereisen leikkikentän tasoittamistöitä 153,315: 05 markalla, Brahenkadun viereisen urheilukentän tasoittamistöitä jatkettiin 188,847: 60 markalla sekä sähkövalaistuksen laittamista ja juoksuradan levittämistöitä Eläintarhan urheilukentällä 47,858 markalla. Työttömyyden lieventämiseksi tehtiin vuoden kuluessa seuraavat ylimääräiset työt: Louhimis- ja täyttämistöitä Mäkelänkadulla, Päijänteentiellä, Teollisuuskadulla, Vallilan kansakoulun ympärillä olevilla kaduilla, Topeliuksen-, Huopalahden-, Hietaniemen-, Hesperian- ja Mechelininkadulla, sekä Runeberginkadun leikkikentällä ja raivaustöitä kaupungin metsissä. Kustannukset näistä hätäaputoista nousivat 3,780,522: 17 markkaan.

Paitsi aikaisemmin mainittuja menosääntöön otettuja töitä suoritettiin sitäpaitsi töitä kaupungin muiden laitosten ja myöskin yksityisten henkilöiden laskuun, josta johtuvat kustannukset nousivat 10,682,431: 17 markkaan.

Kaupungin metsien hoito. Katu- ja lokaviemäriostasosn alaisena toimivan metsänvartijan johdolla suoritettiin raivaustöitä Reijolassa, Malmilla ja Kumpulassa. Kaadetut puut hakattiin rangoiksi, tukkipuut erotettiin ja loput pilkottiin haloiksi, minkä jälkeen puut kuljetettiin varastopaikkoihin osittain pilkottaviksi ja osittain käytettäväksi katutöissä.

Vuoden aikana tapahtui ainoastaan yksi vähäpätöinen metsäpalo, nimittäin kesäkuun 10 p:nä Pasilan raviradan läheisyydessä. Palo ei aiheuttanut mitään sanottavaa vahinkoa.

Huonerakennusosaston henkilökuntaan kuului kaupunginarkkitehti, apulaiskaupunginarkkitehti, 6 apulaisarkkitehtia, 2 piirtäjää, 1 kirjanpitäjä ja 4 konttoriapulaista. Suoranainen työnjohto osaston työpaikoilla oli 16 rakennusmestarin valvonnan alaisena.

Työvoima¹⁾ oli suurin heinä- ja elokuussa, eli 565 ja 513, sekä pienin maaliskuussa eli 250 työmiestä.

Kaupungin omistamien rakennusten korjausta ja tilusten ylläpitoa varten oli talousarviossa varattu määrärahaa yhteensä 5,841,185 markkaa. Kustannukset nousivat 5,431,578: 05 markkaan. Uuden tuberkuloosisairaalan korjaustöitä varten oli varattu 50,000 markkaa, mutta tätä määrärahaa ei käytetty. Lastentarhahuoneistojen korjauksiin oli varattu 150,000 markkaa, mutta kustannukset näistä töistä nousivat vain 41,936: 45 markkaan.

Uudis- ja muutusrakennustöitä varten oli talousarviossa määrärahaa 23,591,750 markkaa, siitä 1,594,150 markkaa uutta tuberkuloosisairaalaan ja uutta teurastamoaa varten, joita töitä hoitivat erityiset rakennustoimikunnat, minkä tähden osaston määräraha siis oli 21,997,600 markkaa. Tähän tuli lisää vuodelta 1928 3,752,103: 24 markkaa, joka kohdistui Sofianlehdon pientenlasten kotiin ja ammattikoulujen uudisrakennukseen, sekä vuoden 1930 menoarvioon otetut 150,000 markkaa, joten määräraha nousi yhteensä 25,899,703: 24 markkaan. Kustannukset nousivat 17,884,603 markkaan. Säästöstä, 8,015,100: 24 markkaa, siirrettiin 7,957,021: 05 markkaa vuoteen 1930 menosääntöön otettuja suorittamatta olevia töitä varten. Todellinen säästö kaikista uudis- ja muutusrakennustöiden määrärahoista oli näinollen 58,079: 19 markkaa.

¹⁾ Ks. tätä kert. siv. 124*.

Vuodelta 1928 siirtyi sitäpaitsi 447,300 markkaa erinäisiä töitä varten Marian sairaalan lastenosastolla, 38,801: 10 markkaa erinäisiä töitä varten Kivelän sairaalassa, 511,961: 88 markkaa töiden lopettamiseksi katurakennuksessa tontilla n:o 7 Korkeavuorenkadun varrella sekä 6,096: 13 markkaa tullipostiosaston huoneiston laajentamista varten Katajanokalla eli yhteensä 1,004,159: 11 markkaa. Määrärahoihin tuli lisäksi 192,826: 76 markkaa, joka otettiin vuoden 1930 talousarvioon, sekä 20,500 markkaa rahatoimikamarin käyttövaroista, joten määräraha nousi kaikkiaan 1,217,485: 87 markkaan. Kustannusten noustessa 1,055,091: 01 markkaan oli säästö 162,394: 86 markkaa.

Vuoden aikana suoritettiin sitäpaitsi töitä yhteensä 4,237,664: 30 markan kustannuksin, jotka osin maksettiin kaupunginkassasta ja sittemmin otettiin vuoden 1930 menoarvioon, osin kaupunginvaltuuston tai rahatoimikamarin käyttövaroilla. Näiden määrärahojen säästö oli 39,533: 27 markkaa.

Paitsi yllämainituilla määrärahoilla tehtyjä töitä suoritettiin töitä toisten kunnallislaitosten ja viranomaisten laskuun, yhteensä 1,513,863: 16 markalla, 1,585,507: 39 markaksi arvioitujen kustannusten sijasta.

Huonerakennusosaston vuonna 1929 suorittamien töiden kokonaiskustannukset nousivat 30,122,799: 52 markkaan. Säästö kaikista töistä oli 741,258: 50 markkaa.

Vuoden kuluessa loppuunsuoritettiin eräät suurehkot uudisrakennustyöt. Siten rakennettiin katurakennus tontilla n:o 7 Korkeavuorenkadun varrella 2,447,728: 41 markalla lasketun 2,610,000 markan sijaan. Koska rakennuksen kuutiosisällys oli 7,580 m³, oli kustannus m³:iä kohti 322: 92 markkaa. Kansakoulurakennus tontilla n:o 7 Väinöläkadun varrella Käpylässä rakennettiin 7,795,093: 49 markalla lasketun 7,800,000 markan sijaan. Koska rakennuksen kuutiosisällys oli 21,530 m³, oli kustannus m³:iä kohti 362: 06 markkaa. Kulkutautisairaalaan rakennettiin jäähdytyslaitos ja juurikasvikelari 473,000 markan kustannuksin ja laajennettiin samassa sairaalassa keittiötä, leipomoa ja pesulaitosta 803,124: 80 markan kustannuksin. Tavara-aseman huoneiston sisustaminen Katajanokalla suoritettiin 569,913: 86 markalla. Lämpöjohdon y. m. asettaminen Snellmaninkadun kansakouluun suoritettiin 669,800 markan kustannuksin. Rehumestarin asuinrakennus rakennettiin Korkeasaarelle 149,151: 10 markan kustannuksin, samoin Varsaaren vahdinasunto 80,540: 30 markan kustannuksin.

Ammattikoulun rakennus tontilla n:o 3 Kansakoulukadun varrella, Sofianlehdon lastentarharakennus sekä vahdinasunto Eläintarhan vesisäiliön luona muurattiin vuoden aikana ja sisustustyöt jatkuivat vuoden vaihteessa.

Nikkilän uuden sairaspaviljongin perustustyöt jatkuivat vuoden vaihteessa.

Huonerakennusosastolla käsiteltiin vuoden kuluessa 402 diariioon vietyä asiaa, joista lausuntoja annettiin osaksi Helsingin kaupungin yleisten töiden hallitukselle, osaksi rahatoimikamarille tai muille laitoksille. Sitäpaitsi laadittiin piirustuksia ja ehdotuksia uudis- ja muutosrakennuksiksi. Näistä mainittakoon seuraavat: pää- ja työpiirustukset ammattikouluksi tontilla n:o 3 Kansakoulukadun varrella, paloasemaksi Käpylässä, Nikkilän sairaspaviljongiksi, teknillisten laitosten uudisrakennukseksi tontilla n:o 3 Kasarminkadun varrella, uimahuoneeksi Mustikkamaalla sekä juurikasvikellariksi kunnalliskodissa; työpiirustukset Käpylän kansakoulurakennukseksi, Sofianlehdon lastenkodiksi, Korkeasaaren rehumestarin asunnoksi, vahdinasunnoksi Varsaasaarella sekä vahdinasunnoksi Eläintarhan vesisäiliön luona; ehdotuspiirustukset koirien säilytysluoneeksi, W. C:n asettamiseksi Snellmaninkadun kansakouluun, huuhteluhuoneeksi Ruoholahdessa, poliisilaitoksen autovajan suu-

rentamiseksi, erinäisiksi lastentarhahuoneistoiksi, kunnalliskodin sikalan lisärakennukseksi, Kivelän sairaalan hallinto- ja sairauspaviljongiksi, pukeutumispaviljongiksi ja käymäläksi Kaisaniemessä, kaupunginpuutarhan vajarakennukseksi Eläintarhassa, paviljongiksi, vajaksi, sadesuojaksi ja käymäläksi Kumpulän koulupuutarhassa, ammattikoulun lisärakennukseksi Pietarinkadun varrella, pukeutumishuoneeksi Eläintarhan urheilukentällä, Vallilan kansakoulurakennukseksi, tullipaviljongiksi Etelärannalla, asuinrakennukseksi kulkutautisairaala-alueella, konehuoneen lisärakennukseksi, verstrasrakennuksen muutokseksi, kasvihuoneen lisärakennukseksi, hoitajattarien asuinrakennukseksi, naineiden hoitajien, lääkärin ja johtajattarien asuinrakennukseksi, kirkkosaliksi, vaja- ja keittiörakennukseksi Nikkilän sairaala-alueella, uudisrakennukseksi viidettä poliisipiiriä varten y. m.

Lämpötekniikka. Lämmityslaitteiden kunnossapitoa ja vesijohtojen korjauksia varten käytettiin 301,101:65 markkaa tarkoitusta varten menosääntöön otetusta 308,000 markan suuruisesta määrärahasta. Lämpötekniikon silmälläpidon alaisena suoritettiin seuraavat sisustustyöt ja uudislaitteet: uusi leivinuuni kulkutautisairaalaan; uusi höyrykattila kunnalliskodin sikalaan ja keskuskattilahuoneeseen; lämmitys- ja vesijohtolaitteet tyttöjen ammattikouluun Kansakoulukadun varrella; s:n Sofianlehdon lastenkotiin; s:n desinfioimisparakkiin Runeberginkadun varrella; lämmityslaitteet poliisilaitoksen autotalliin Sofiankadun varrella; keskuslämmityslaitteet kansakouluun Snellmaninkadun varrella; lämmitys- ja vesijohtolaitteet paviljonkeihin n:o 9 ja 10 Marian sairaalassa; uusi pesu- ja kiertokone kunnalliskodin pesulaitokseen; Käpylän kansakoulun ja katurakennuksen tontilla n:o 7 Korkeavuorenkadun varrella lämmitys- ja vesijohtolaitteiden lopputyöt; lämmityslaitos Nikkilän sairaalan vanhaan pumppuhuoneeseen; sekä saman sairaalan laajentamishetoksesta johtuvat lämmitys- ja vesijohtolaitteiden täydennys- ja muutossuunnitelmat.

Asemakaavaosaston henkilökuntaan kuului kaupunginasemakaava-arkkitehti, avustava kaupunginasemakaava-arkkitehti, kaupunginasemakaava-insinööri, 2 avustavaa arkkitehtiä, avustava kaupunginasemakaavainsinööri sekä 7 piirtäjää, joista yksi samalla toimi arkistonhoitajana.

Kaupunginvaltuuston päätettyä 28 p:nä marraskuuta 1928 asettaa ylimääräiset insinöörin ja arkkitehdin toimet vakinaiselle kannalle, valitsi yleisten töiden hallitus 31 p:nä tammikuuta 1929 ensinmainittuun toimeen insinööri J. Sovisen ja jälkimmäiseen arkkitehti I. Wahlroosin. Heinäkuun 15 p:nä erosi ylimääräinen arkkitehti E. Kaalamo toimestaan tultuaan valituksi Tampereen kaupungin asemakaava-arkkitehdiksi ja hänen tilalleen valitsi hallitus toukokuun 23 p:nä arkkitehti V. Tuukkasen.

Asemakaavaosaston käsittelemistä tärkeimmistä asioista mainittakoon kysymykset Sinebryhoffin alueen, Hakaniementorin ja Temppeleaukean järjestelyistä, uuden luterilaisen hautausmaan laajentamisesta, tonttipaikkojen osoittamisesta Kansan näyttämöä, uutta mielisairaala sekä uusia kirkko- ja koulurakennuksia varten sekä kysymys pilvenpiirtäjän sijoittamisesta. Vielä mainittakoon kysymykset Aktiebolaget Parkstad-Vanda-Puistokylä osakeyhtiön alueiden laajentamisesta, lentokentän rakentamisesta Viikin alueelle sekä uuden ryhmäpuutarhan järjestelystä. Suunnittelutyöt koskivat m. m. Mäkelän, Sofianlehdon, Koskelan, Herttoniemen ja läntisen Meilahden alueiden jaotuskaavoja, jotapaitsi töitä jatkettiin kaupungin omistamien alueiden vastaisen käytön selvittämiseksi sekä laadittiin julkisivukaaviot erinäisiä kortteleita varten.

Piirustukset tehtiin seuraaviin asemakaavanmuutoksiin, nimittäin: asemakaavanmuutokset Kammion- ja Stenbäckinkatujen välisen alueen XIV kaupunginosassa, tontin n:o 4 Kluuvikadun varrella korttelissa n:o 35, korttelien n:ot 97, 101, 154, 185, 194, 215, 331, 345, 347, 417, 418, 463 ja 521. Kaupungin-asemakaavanmuutos koskeva kortteleita n:ot 101, 347 ja 417 koski rakennusrajojen muutoksia. Korttelin n:o 215 muutos jäi vahvistamatta, syystä että postitalon tonttia koskeva tilusvaihdos raukesi. Lisäksi laadittiin allamainitut asemakaavanmuutokset, jotka koskivat ainoastaan tonttien jakamista ja yhdistämistä: tontin n:o 31 Turuntien varrella korttelissa n:o 523 jakamista; tonttien n:ot 28 Hämeentien varrella ja 3 Käenkujan varrella tehdaskorttelissa n:o 288 sekä tonttien n:ot 1 Helsinginkadun varrella ja 2 Vaasankadun varrella korttelissa n:o 347 yhdistämistä.

Sitäpaitsi laadittiin allamainitut jaoituskaavamuutospirustukset: Mäkelän alueen ja Vallilan korttelin n:o 583 rakennusrajoja koskeva muutosehdotus ja ehdotus uuden asuntoalueen järjestelyksi Maistraatinkadun länsipuolella Pasilassa. Viimeksimainittu piirustus jätettiin toistaiseksi vahvistamatta.

Annettujen kirjallisten lausuntojen luku oli 140.

Rahatoimikamarin myöntämällä matkarahalla kävi apulaisasemakaava-arkkitehti B. Aminoff syyskuun aikana opintomatalla Ruotsissa ja Tanskassa.

Geodeettisen osaston henkilökuntaan kuului kaupungingeodeetti, avustava kaupungingeodeetti, yksi avustava insinööri, yksi ylimääräinen insinööri, 2 mittausteknikkaa sekä 3 kartan piirustajatarta.

Vuoden 1929 kuluessa suoritettiin rakennuskonttorin geodeettisen osaston toimesta 62 tonttimittausta, joista 2 kaupungin laskuun, 102 kivijalan tarkastusta, joista 7 kaupungin laskuun, 10 vaakitustoimitusta ja 14 rajanselvittelyä, 264 maa-alue ja 3-vuotiskatselmusta, sekä 137 n. k. tarkastuskatselmusta; sitäpaitsi laadittiin osastolla 15 jäljennöstä vanhoista tonttikartoista mittakirjoiineen, 37 karttapiiirrosta vuokratonteista, 48 karttajäljennöstä maa-alueista, joista 37 rahatoimikamarille, sekä 2 ehdotusta tonttien jakamiseksi, minkä ohessa 148 kirjallista lausuntoa esitettiin erinäisistä kysymyksistä, joista 19 rahatoimikamarille, 49 yleisten töiden hallitukselle ja 80 rakennuskonttorille; sitäpaitsi annettiin 17 tonttikirjatodistusta. 11 tonttikirjatodistusta jätettiin rahatoimikamarille.

Muuten suoritti osaston henkilökunta vuoden kuluessa seuraavat kaupungin karttavaraoston uudis- ja täydennysmittaukset, nimittäin: kartoitettiin ja vaakittiin Tuurholman tila Degerön saarella, pinta-alaltaan 145 ha, sekä liitettiin samalla kaupungin kolmioverkkoon. Samalla aloitettiin kaupungin eteläpuolella sijaitsevien ulkokarien kartoittaminen, joka työ kuitenkin huonon jääkelin takia jäi keskeneräiseksi. Monikulmioverkkoon kuuluvissa monikulmiomittauksissa luettiin 114 ketjupistettä III, IV ja V kaupunginosissa, sekä mitattiin näiden pisteiden välimatka kahteen kertaan. Kaupungin korkopisteverkkoa levitettiin kesän aikana Herttoniemestä Tuurholman tilan eteläosiin saakka. Monikulmioketjut laskettiin VIII kaupunginosassa ja samoin suurimmaksi osaksi Vallilassa, Hermannissa ja X kaupunginosassa. III, IV ja V kaupunginosissa tulivat kesällä selvitettyiksi kulma- ja välimittausten laskutulokset.

Osastolla laajennettiin ja täydennettiin sitäpaitsi kaupungin kartastoa ja laadittiin erityisiä yleiskarttoja, minkä lisäksi kaupungingeodeetti otti osaa erinäisiin rajankäynteihin ja arviotoimituksiin.

Puisto-osasto. Henkilökuntaan kuului kaupunginpuutarhuri, avustava kaupunginpuutarhuri ja konttoriapulainen. Työnjohtajien lukumäärä oli 4 ja puiston vartijoiden 15.

Kesällä istutettiin kukkakasveja seuraaviin paikkoihin: Esplanaadeihin, Aleksanteri II:n, Edelfeltin ja Snellmanin patsaiden luo, Ritaritalon-, Säätytalon-, Katajänokan- ja Eiran puistikkoihin, Engelinaukiolle, Arkadian aukiolle, Marian sairaalan, kirurgisen sairaalan, Kivelän sairaalan ja kulkutautisairaalan luo, Ensi sairaalan ja Puutarhakadun puistikkoihin, Vanhan kirkon puistoon, Tähtitorninvuorelle ja Koulupuistikkoon, Sirkuskadunpuistikkoon, osuusliike Elannon talon edustalle Runeberginkadulla, Ullankadun puistikkoon, muutamille haudoille hautausmaalla, Kaisaniemen, Alppilan luo, Kaivopuistoon sekä talvipuutarhan edustalla oleville pengermille. Istutettujen kasvien lukumäärä oli 44,140, johon on laskettava lisäksi edellisenä syksynä istutetut, keväällä kukkivat kukkasipulit, kaikkiaan 21,528, eli yhteensä 65,668 kasvia. Verrattuna edelliseen vuoteen vähentyi istutettujen kasvien lukumäärä 2,822:lla.

Vuoden aikana valmistui Alppilan puisto, se osa Kaisaniemen puistosta, joka sijaitsee pääkäytävän eteläpuolella, osa Kivelän sairaalan puistoalueesta sekä Hauhontien varrella oleva puistikko. Muutostöitä suoritettiin Fredrikintorin puistossa, Arkadian- ja Pohj. Rautatiekatujen kulmauksessa sekä Viipurin- ja Porvoonkatujen kulmauksessa.

Menosääntöön puistojen ja istutusten kunnossapitoa varten otettu määräraha oli 1,850,000 markkaa. Kirjatut kustannukset nousivat 1,847,999: 20 markkaan, jakautuen seuraavasti:

	Smk.		Smk.
Kasvihuoneet	258,107: 20	Meritori	14,820: —
Kaupunginpuutarha ..	190,311: 50	Ullanpuistikko	14,813: 40
Tähtitorninvuori	122,934: 60	Koulupuistikko	13,423: —
Kaivopuisto	112,349: 60	Johanneksen kirkko..	11,760: —
Kappellesplan. Rune-		Telakanpuistikko	11,295: —
bergesplan., Teat-		Kolmikulma	11,090: —
teriesplanaadi	103,324: 65	Runebergin, Lönnro-	
Kaisaniemi	75,213: —	tin ja Snellmanin	
Vanhan kirkon puisto	48,047: 50	patsaiden koristami-	
Katajänokan puistikot	39,934: 05	nen	10,765: 40
Eläintarha	37,860: 65	Puutarhak. puistikko	10,625: —
Hakasalmen ja Hes-		Istutus Caloniuksen- ja	
perian puistot	34,870: —	Runebergink. kul-	
Punanotko	34,150: 20	massa	10,489: 10
Engelinaukio	31,230: —	Ritaritalonpuistikko ..	9,720: —
Pengermät talvipuu-		Lönnrotin puistikko..	9,085: —
tarhan edustalla ..	29,535: —	Kallion urheilukenttä	8,939: 50
Eiran puistikko	28,459: —	Vuorimiehen puistikko	8,735: —
Kallion kirkko	23,508: 40	Hietaniemi	8,695: —
Heikinpuisto	23,290: —	Kapteenipuistikko ..	8,390: —
Istutukset kirurgisen		Dagmarinkadun leik-	
sairaalan luona	22,105: —	kikenttä	8,180: —
Säätytalonpuistikko ..	18,406: —	Suomen pankki	7,865: —
Ensi sairaalan puistikko	17,406: —	Fredrikinkadun poh-	
Haudat	16,975: 90	joispään istutukset	7,385: —
Nervanderin puistikko	16,799: —	Sirkuspuistikko	7,335: —
Haapaniemen urheilu-		Ateneumi	7,010: 75
kenttä	16,745: —	Simonlehtokuva	6,840: —

	Smk.		Smk.
Istutukset Runebergin patsaan ympärillä..	6,791: 25	Pääskylänpuistikko ..	4,300: —
Liisanpuistikko	6,560: —	Fredrikintori	3,670: —
Lapinlahden puistikko	6,225: —	Arkadianaukio	3,475: —
Puistikko teknillisen korkeakoulun luona	6,220: —	Porvoonkadun puistikko	2,495: —
Aleksanteri II:n patsas	6,038: —	Istutukset Perämiehenkadun luona ..	1,785: —
Viidennen linjan istutukset	5,535: —	Muut istutukset	21,080: —
Ruoholahden puistikko	5,111: 50	Sekalaista	255,480: 05
Saksalainen kirkko ..	4,410: —	Yhteensä	1,847,999: 20

Polttoaineiden kustannukset nousivat 99,298: 50 markkaan, talvi-puutarhan kunnossapitokustannukset olivat 50,000 markkaa, Alppilan 25,102: 65 markkaa, vanhojen nurmien ja käytävien uudistus maksoi 300,000 markkaa, työkalujen ostoon ja korjaukseen käytettiin 49,584: 15 markkaa, puistosohvien korjaukseen ja maalaukseen 50,000 markkaa, kustannukset vedenkulu- tuksesta nousivat 65,020: 10 markkaan, minkä lisäksi puistovahtien palk- kaukset nousivat 135,000 markkaan. Puiden istuttamiseen hankittiin raha- toimikamarin myöntämällä varoilla koristepuita ja pensaita 59,895: 60 markalla.

Uudismäärärahoja kului yhteensä 1,713,238: 70 markkaa. Tästä summasta käytettiin 243,000 markkaa Alppilan puiston kuntoonpanemiseen, 40,000 markkaa Kivelän sairaalan istutuksia, 46,500 markkaa Tehtaanpuistoa, 110,000 markkaa Ehrensvärdintien ja Merikadun välistä puistoa ja 440,282: 35 markkaa Kaisaniemen töitä varten. Uusien puistosohvien hankkimiseen käy- tettiin 49,960 markkaa ja lastenkeinujen ostoon 10,000 markkaa. Kumpulan koulupuutarhan perustamiskustannukset nousivat 180,000 markkaan, kustan- nukset vesijohdon laskemisesta Ehrensvärdintien ja Laivurinkadun väliseen puistikkoon nousivat 22,568 markkaan, Hauhontien puistikon kustannukset 54,000 markkaan sekä Hauhon- ja Kangasalanteiden välisten istutusten kus- tannukset 275,624: 25 markkaan. Hietaniemen puistoalueella suoritettiin töitä 50,000 markalla ja Apollonkadun luo järjestettiin uusi puistikko 58,800 markan kustannuksin. Kustannukset töistä Hesperian puistossa nousivat 169,243: 80 markkaan.

Kaupunginpuutarhan tulot myydyistä kasveista nousivat 115,906: 60 markkaan.

Varasto-osaston henkilökuntaan kuului kertomusvuonna varastopäällikkö, kirjanpitäjä ja 2 konttoriapulaista. Päävarastolla oli toimessa varastonhoitaja ja konttoristi sekä konepajoissa insinööri ja tuntikirjuri.

Varasto-osaston toimena oli hoitaa päävarasto, varastot Ruoholahdessa ja Hakaniemessä, sekä myöskin konepajat Malminkadun varrella ja rakennus- konttorissa tarvittavan kaluston ja tarveaineiden osto.

Konepajoja käyttivät vuoden kuluessa rakennuskonttorin eri osastot ja yksityiset, joiden laskuun tehtiin töitä yhteensä 2,360,428: 15 markalla, kuten seuraavasta yhdistelmästä lähemmin ilmenee:

	Työainekus- tannukset, Smk.	Työkustannuk- set, Smk.	Yhteensä, Smk.
Satama- ja rautatieosasto	100,996: 20	250,189: 60	351,185: 80
Katu- ja lokaviemäriosasto	219,098: 65	405,794: 80	624,893: 45
Huonerakennusosasto.....	102,251: 25	442,286: 85	544,538: 10

	Työainekus- tannukset, Smk.	Työkustannuk- set, Smk.	Yhteensä Smk.
Kaupungin asemakaavaosasto ..	1,020: —	1,056: —	2,076: —
Geodeettinen osasto	4,478: 25	11,143: 10	15,621: 35
Puisto-osasto	56,213: 65	82,256: 55	138,470: 20
Varasto-osasto	270,803: 85	333,930: 80	604,734: 65
Yksityiset henkilöt	34,135: 15	44,773: 45	78,908: 60
Yhteensä	788,997: —	1,571,431: 15	2,360,428: 15

Varastossa olevien rakennustarpeiden arvo oli tammikuun 1 p:nä 1929 1,995,691: 54 markkaa, vuoden kuluessa ostettiin tarpeita 6,890,012: 55 markalla ja käytettiin 6,328,156: 75 markan arvosta, joten säästö vuoteen 1930 oli 2,557,547: 34 markkaa.

Tarveaineiden kulutus jakaantui eri kuluttajien kesken seuraavasti: satama- ja rautatieosasto 1,310,564 markkaa, katu- ja lokaviemäriosasto 4,243,446: 75 markkaa, huonerakennusosasto 156,155: 30 markkaa, rakennuskonttori 29,465 markkaa, geodeettinen osasto 2,812: 35 markkaa, puisto-osasto 44,627: 40 markkaa, varasto-osaston konepajat 475,978: 55 markkaa sekä yksityiset henkilöt 65,107: 40 markkaa.

Tilivirasto. Tiliviraston henkilökunnan muodostivat kertomusvuonna kamreeri, kirjanpitäjä, avustava kirjanpitäjä, kassanhoitaja sekä yksi vakina- ja yksi ylimääräinen konttoriapulainen.

Tilitodistuksia oli vuoden varrella 15,078, meneviä kirjelmia 1,115 ja kirjanpitoerien yhteinen lukumäärä oli 34,675. Tiliviraston määrärahat olivat 239,624 markkaa menojen noustessa 220,718: 45 markkaan.